

ԳԻՏԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԷԼԱԴԱ ԱՂԱՔԷԿԵԱՆԻ (1939-2015) ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ. ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Դիւրին չէ գրել մի մարդու մասին, որի հետ աշխատել ես կարճ մի ժամանակահատուած, սակայն կապուած ես եղել մասնագիտական գործընկերային յարաբերութիւններով... Թեեւ ընդմիջումներով, բայց պարբերաբար առնչուել ես նրա հետ գիտական գործունէութեան ընթացքում եւ առանց բացառութեան ամէն անգամ հանդիպել բարութեան, բարեացակամութեան, գիտնականին վայել բարեխիղճ ու սրտացաւ վերաբերմունքի:

Մէլադա Աղաբէկեանը այդպիսի մարդ էր: Պարզութեամբ եւ մարդամօտութեամբ նա գրաւում էր շատերին՝ թէ՛ գիտական ու մտաւորական բնագաւառներում աշխատողներին, թէ՛ սովորական գիւղացիներին ու արհեստավորներին: Գիտելիքների իր հարուստ պաշարը երբեք ցուցադրաբար չէր պարզում իբրեւ դրօշ, համեստ էր, բայց, միեւնոյն ժամանակ, անդադար պրպտող ու հետաքրքրասէր միտք ունէր: Դժբախտաբար, որքան բժախնդիր էր իր գիտական որոնումների մէջ, նոյնքան անուշադիր էր սեփական առողջական խնդիրների նկատմամբ...

Իր ձիրքն ու գիտելիքի հանդէպ սէրը նա ժառանգել էր ծնողներից, որոնք արմատներով Սիւնեաց աշխարհից էին: Ծնուելով Երեւանում (11.05.1939)՝ 10 տարեկան հասակից Մէլադան բնակուել է Սիւնիքի գեղատեսիլ քաղաքներից մէկում՝ Գորիսում, ուր նրանց ընտանիքը տեղափոխուել էր հոր՝ կուսակցական աշխատանքի նշանակուելու հետեւանքով: Դպրոցն (№ 2) ավարտել է հայրենի Գորիս քաղաքում եւ նոյն՝ 1956 թ., բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու նպատակով, մեկնել մայրաքաղաք Երեւան: Այստեղ Մ. Աղաբէկեանն ընդունուել է ԵՊՀ Ռոմանա-գերմանական բանասիրութեան ֆրանսիական բաժինը:

Երբ 1961-ին Մ. Աղաբէկեանն ավարտում էր Երեւանի պետական համալսարանը, նրա դիպլոմային աշխատանքի ղեկավարը յայտնի փիլիսոփա-լեզուաբան Էդուարդ Աթայանն էր: Պաշտպանութեան ժամանակ Մ. Աղաբէկեանի դիպլոմայինը մեծ հետաքրքրութեան ու դրուատանքի է արժանանում

Ֆակուլտետում, եւ դասախօսները միաձայն խորհուրդ են տալիս Մէլադային ուսումը շարունակել ասպիրանտուրայում: Սակայն մինչ այդ՝ գործունեության սկզբնական փուլում, նա աշխատանքի է նշանակում Լուսաւանի (Չարենցաւան) Մեսրոպ Մաշտոցի անուան միջնակարգ դպրոցում՝ որպէս ֆրանսերէնի ուսուցչուհի:

1964-ին Մ. Աղաբէկեանն ընդունուել է ասպիրանտուրա ԳԱ Հ. Աճառեանի անուան լեզուի ինստիտուտում, որն արդէն երկու տարի ղեկավարում էր ականաւոր լեզուաբան Գեորգ Զահուկեանը: Վերջինիս գործուն ջանքերով հայրենի լեզուաբանութեան մէջ նոր ուղղութիւններ ու մէթոդներ էին նախանշում: Հէնց այստեղ էլ կանխորոշուեց երիտասարդ Մէլադայի գիտական ապագան: Նա սկսում է խորամուխ լինել համեմատական լեզուաբանութեան մէջ, ուսումնասիրում մի շարք հնդեւրոպական լեզուներ եւ փայլուն յանձնելով ասպիրանտական քննութիւններն ու ստուգարքները՝ աշխատանքի անցնում նորաստեղծ Ընդհանուր եւ համեմատական լեզուաբանութեան բաժնում՝ որպէս կրտսեր գիտաշխատող:

Պրոֆ. Վ.Գ. Համբարձումեանի խօսքերով՝ «ինստիտուտի գիտական մթնոլորտում անսահման ստեղծագործական եւ մեղուաջան էին այն տարիները», երբ 70-ականների կէսերին հայերէնագիտութեան ասպարէզ ոտք դրած նոր սերունդը իր գիտական հետաքրքրութիւնների շրջանակում ներառեց հայ-իտալեան, հայ-կելտական, հայ-հնդկական, հայ-յունական, հայ-սլաւոնական բառային զուգաբանութիւնների, նաեւ հայերէնի հնագոյն բարբառային հետքերի, հայերէնի արմատի կազմում աճականի, մարմնի անուանումների բնիկ շերտի հարցերը [Աղաբէկյան 2017, 6]:

Երիտասարդ Մէլադա Աղաբէկեանն իր ուսումնասիրութեան տակ է առնում հնդեւրոպական լեզուների արեալային խնդիրները եւ թեկնածուական ատենախօսութիւն պաշտպանում «Հայ-իտալեան բառային զուգաբանութիւններ» թեմայով (1973 թ.): Յետագայում Լեզուի ինստիտուտի կողմից լոյս ընծայուող «Հայոց լեզուի համեմատական քերականութեան հարցեր» ժողովածուի 1-ին պրակում Մ. Աղաբէկեանը հրատարակում է իր ատենախօսութեան ամփոփ տարբերակը [Աղաբէկյան 1979ա]: Պատմահամեմատական լեզուաբանութեան ոլորտում գրուած իր առաջին հրապարակումներից է նաեւ «Տարածքային բառազուգաբանութիւնների սահմանման սկզբունքները» յօդուածը [Աղաբէկյան 1971]:

Աւելի ուշ Մ. Աղաբէկեանն անդրադառնում է նաեւ հայոց լեզուի համեմատական հնչիւնաբանութեան հարցերին [Աղաբէկյան 1998]: Այստեղ նա քննում է հնդեւրոպական ձայնորդ հնչիւնների դիրքային տարբերակների

արտացոլումը, նախապատմական շրջանի բառային շեշտի բնոյթն ու գործառնությունները: Ընդհանրապես, պատմական հնչյունաբանութեանն ու շեշտին վերաբերող տարատեսակ խնդիրները մշտապես եղել են Մ. Աղաբէկեանի գիտական հետաքրքրութիւնների ծիրում [հմտ. Աղաբէկեան 1981ա, 1981բ, 1984, 1987, եւն]: Սա պայմանաւորուած է նրանով, որ Մ. Աղաբէկեանը սկզբնական շրջանում աշխատել է Լեզուի ինստիտուտի Ընդհանուր եւ համեմատական լեզուաբանութեան, իսկ այնուհետեւ՝ Կիրառական հնչյունաբանութեան բաժիններում: Հաստիքների կրճատման արդիւնքում, սակայն, նշուած երկու բաժինները փակուեցին, եւ կեանքի վերջին տարիներին Մէլադան աշխատում էր Բարբառագիտութեան բաժնում: Այստեղ նա գործուն մասնակցութիւն է բերել հայոց բարբառային հնչագրութեանը վերաբերող գրատեսակների մշակմանը [տե՛ս Աղաբէկեան, Հանեյան, Ուռուտյան 2010]:

Մ. Աղաբէկեանը գիտական յօդուածներ է հրատարակել զանազան գիտական հանդէսներում, Լեզուի ինստիտուտի պատրաստած ժողովածուներում, Հայաստանում եւ արտերկրում տեղի ունեցած գիտաժողովների նիւթերում: Երեք ծաւալուն աշխատանքներ էլ գրեթէ մենագրութեան արժէք են ներկայացնում. առաջին երկուսը՝ վերը յիշատակուած «Հայ-իտալեան բառային զուգաբանութիւններ»-ը [Աղաբէկեան 1979ա] եւ «Հայերէնի համեմատական հնչյունաբանութեան հարցեր»-ը [Աղաբէկեան 1998], իսկ երրորդը՝ «Սիւնիք-Արցախի տարածքի բարբառները» [Աղաբէկեան 2010բ]:

Պատահական չէ, որ Մ. Աղաբէկեանի վերջին՝ յետմահու հրատարակուած ժողովածուն վերնագրուած է «Հայերէնի համեմատական ուսումնասիրութեան հարցեր» [Աղաբէկեան 2017]. այն մէկտեղում է տարբեր պարբերականների եւ ժողովածուների էջերում լոյս տեսած նրա 13 յօդուածները, որոնք ունեն թէմատիկ լայն ընդգրկում՝ սկսած հնդեւրոպաբանական-համեմատական ուսումնասիրութիւններից, վերջացրած բարբառագիտական-ստուգաբանական հետազոտութիւններով: Այս փաստը պայմանաւորուած է Մ. Աղաբէկեանի գիտական հետաքրքրութիւնների շրջանակով, նրա գիտելիքների համապարփակութեամբ:

Յաւօք, հեղինակը չհասցրեց իր կեանքի օրօք մէկ ամբողջական հատորում համակարգուած ձեւով ամփոփել իր բազում տարիների աշխատանքները: Նոր լոյս տեսած ժողովածուն [Աղաբէկեան 2017] ոչ միայն տուրք է տաղանդաւոր գիտնականի յիշատակին, այլեւ կոչուած է լրացնելու նշուած բացը: Անկասկած, ժողովածուի յօդուածներում ներկայացուած մեծածաւալ լեզուաբանական նիւթը, հեղինակի նոր ու ինքնատիպ վերլուծութիւնները զգալիօրէն նպաստել են եւ կնպաստեն հայագիտութեան առանձին ճիւղերի

զարգացմանը: Մ. Աղաբեկեանի վերոնշեալ յօդուածները եւ դրանցում արծարծուած տեսակէտները կարելոր հանգրուաններ են հայ լեզուաբանական գիտութեան յետագայ զարգացման համար, ուստի սոյն ժողովածուի հրատարակումը խիստ կարելոր է նոր սերնդի լեզուաբանների եւ հայագէտների համար: Աւելին, գիրքը կարող է օգտակար լինել ընդհանրապէս հայերէնի պատմութեան հարցերով հետաքրքրուողներին:

Խնդրոյ առարկայ ժողովածուում ընդգրկուած 13 յօդուածները բաշխուած են երեք բաժիններում, որոնք պայմանականօրէն կոչուած են՝ I. Ծագունային-վերականգնողական համեմատաբանութիւն (չորս յօդուած), II. Տարածական-ժամանակային համեմատաբանութիւն (չորս յօդուած) եւ III. Ստուգաբանութիւններ (հինգ յօդուած):

Առհասարակ, Մ. Աղաբեկեանի՝ պատմահամեմատական հնչիւնաբանութեան խնդիրներն արծարծող հրապարակումներից են, ըստ ժամանակագրական հերթականութեան՝ «Հնդեւրոպական *x բաղաձայնը հայերէնում», «Հնդեւրոպական ձայնաւոր եւ ձայնորդ *x-ն հայերէնում», «Հնդեւրոպական *l-ի արտացոլումը հայերէնում», «Հայերէնում *bh, *b, *p > ւ (վ, ու) հնչիւնափոխութիւնը եւ նրա ժամանակագրութիւնը», «Հայերէնի գլոտալացած բաղաձայնների խնդիրը», «Հայերէնի եւ հնդեւրոպական նախալեզուի կոկորդային հնչիւնների աղերսի հարցը» [Աղաբեկեան 1981ա, 1981բ, 1987, 2002, 2007, 2009]:

Նշուած յօդուածները բոլորն էլ, բացի վերջին երկուսից, ընդգրկուած են յիշեալ ժողովածուում: Առաջին երեք յօդուածները զետեղուած են I. Ծագունային վերականգնողական բաժնում, որտեղ մտցուած է նաեւ «Հնդեւրոպական բուսանունները հայերէնում» արժէքաւոր յօդուածը [Աղաբեկեան 1979բ]: Ինչ վերաբերում է պայթականների հնչիւնափոխութեան մասին վերոնշեալ յօդուածին [Աղաբեկեան 2002], ապա այն զետեղուած է II բաժնում: Այստեղ, իբրեւ «Տարածական-ժամանակային համեմատաբանութեան» ակնարկներ, զետեղուած է նաեւ վերը յիշատակուած՝ «Տարածքային բառազուգաբանութիւնների սահմանման սկզբունքները» յօդուածը [Աղաբեկեան 1971], ինչպէս եւ «Շեշտը եւ նրա հետ կապուած հնչիւնական փոփոխութիւնները նախապատմական շրջանի հայերէնում» [Աղաբեկեան 1984], «Դիտարկումներ հայերէնի հնագոյն փոխառութիւնների վերաբերեալ» [Աղաբեկեան 2008] յօդուածները:

Պատմահամեմատական լեզուաբանական խնդիրների հետ մէկտեղ, Մ. Աղաբեկեանը զբաղուել է նաեւ բարբառագիտական հարցերով: Ինչպէս արդէն նշեցինք, նրա գրչին է պատկանում «Սինիք-Արցախ տարածքի բար-

բառների պատմական հնչյունաբանություն» ուսումնասիրությունը [Աղաբեկյան 2010բ]: Հեղինակել է նաև մի շարք յօդուածներ եւ զեկուցումներ բարբառագիտութեան բնագաւառում, ինչպէս՝ «Ղարաբաղի բարբառի հնչութային համակարգի զարգացումը» [Աղաբեկյան 2001], «Հայոց լեզուի բարբառային ձեռագիր նիւթերի համակարգչային մշակման խնդիրները» [Աղաբեկյան 2013], եւն:

Նշուած թեմաներից զատ, Մ. Աղաբեկեանն ունի նաեւ բառապաշարի քննական եւ ստուգաբանական հետազօտութիւններ, ինչպէս, օրինակ, արդէն յիշատակուած «Հնդեւրոպական բուսանունները հայերէնում» եւ «Դիտարկումներ հայերէնի հնագոյն փոխառութիւնների վերաբերեալ» յօդուածները [Աղաբեկյան 1979բ; 2008]: Այս բնոյթի գիտական հրապարակումներին պէտք է միացնել նաեւ «Ստուգաբանական դիտողութիւններ»-ը առանձին բառերի, ինչպէս նաեւ որոշ տեղանունների վերաբերեալ՝ զորօրինակ Աղուանք (Ալբանիա, Առան) երկրամասի անուան ծագման մասին [Աղաբեկյան 1990; 1996]: Վերջիններս (4 յօդուած) ընդգրկուած են խնդրոյ առարկայ ժողովածուի III բաժնում, որը վերնագրուած է «Ստուգաբանութիւններ» (այստեղ, սակայն, ընդգրկուած չէ Քարահունջի ստուգաբանութեանը վերաբերող յօդուածը [տե՛ս Աղաբեկյան 2011բ]):

Որպէս լեզուաբան եւ համեմատաբան՝ Մ. Աղաբեկեանը քանիցս անդրադարձել է նաեւ Վանի թագաւորութեան սեպագիր արձանագրութիւնների լեզուին («Հայ-ուրարտական հնչյունական համապատասխանութիւններ» [Աղաբեկյան 2006], «Հայ-ուրարտական ստուգաբանական դիտարկումներ» [Աղաբեկյան 2012], «Հայերէնի բարբառային համապատասխանութիւններ ուրարտերէնում» [Աղաբեկյան 2014]), որը պայմանականօրէն կոչում ենք «ուրարտերէն»: Մասնաւորապէս, նա այս հարցը փորձել է քննել հայերէնի հնչյունական համակարգի պատմական զարգացման համատեքստում՝ ջանալով վերականգնել միջանկեալ ձեւերը եւ դրանք նոյնականացնել «ուրարտական» տեքստերում վկայուած բառերում առկայ հնչյունաբանական յատկանիշներին: Նշուած երեք յօդուածներից խնդրոյ առարկայ ժողովածուում ընդգրկուած է միայն երկրորդը՝ բնականաբար «Ստուգաբանություններ» բաժնում:

Մ. Աղաբեկեանը գրասենեակային գիտնական չէր, նա իր բարբառագիտական ուսումնասիրութիւնների նիւթը քաղում էր կենդանի շփումներից՝ այցելելով զանազան հեռաւոր շրջաններ ու գիւղեր, զրուցելով ու աշխատելով բարբառակիրների հետ: 2003-ին Մէլադան մեծ ներդրում ունեցաւ Սիւնիքի մարզի Կապանի շրջանում ձեռնարկուած բարբառագիտական միջազգային

գիտարշալին, որի կազմակերպիչը Փարիզի Արեւելեան լեզուների եւ քաղաքակրթությունների ազգային ինստիտուտի Հայագիտության բաժինն էր (ղեկավար՝ պրոֆ. Անահիտ Տոնապետեան, անդամներ՝ Մէլադա Աղաբէկեան, Վարդուշկա Սամուէլեան, Տորք Դալալեան, Սվետլանա Մանուչարեան): Վայրի ընտրութիւնը պատահական չէր, քանի որ այս տարածաշրջանի բարբառային իւրայատկութիւնները մինչ այդ բնաւ չէին դարձել գիտական հետազոտութեան առարկայ: Բարբառագիտական խորը իմացութիւնն ու հոտառութիւնը, իրավիճակներին յարմարողականութիւնը եւ իր հարցարանի հմուտ կիրարկումը Մ. Աղաբէկեանին եւ մեր ամբողջ անձնակազմին օգնում էր գիւղից գիւղ գրանցելու ամենաաննշան առանձնայատկութիւններն անգամ՝ թէ՛ շարահիւսական եւ թէ՛ ձեւաբանական-բառագիտական ոլորտներում:

Մէլադա Աղաբէկեանը սիրում էր աշխատել երիտասարդների հետ, փոխանցել իր գիտելիքները: Նա երկար տարիներ դասաւանդում էր Գորիսի պետական համալսարանում: Բարբառագիտութեամբ եւ լեզուաբանութեամբ տարուած ուսանողներին ամէն կերպ քաջալերում էր, ոգեւորում, որպէսզի նրանք շարունակեն իրենց պրպտումները, փորձում էր փոխանցել իր իմացութիւններն ու հմտութիւնները: Վստահ ենք, որ Մէլադայի փորձն ու յիշատակը կենդանի կմնան ոչ միայն իր գիտական աշխատանքներում, այլեւ իր ուսանողների մէջ:

ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ Ա.Ա. (Ֆրանսիա, Փարիզ)

ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ Վ.Կ. (Ֆրանսիա, Փարիզ)

ԴԱԼԱԼԵԱՆ Տ.Ս (<<, Երևան)

ՄԷԼԱԴԱ ԱՂԱԲԵԿԷԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Աղաբէկյան Մ.Ա. 1971, Տարածքային բառագուգաբանությունների սահմանման սկզբունքները, ԼՀԳ, 1971, № 12 (348), էջ 70-79:

Աղաբէկյան Մ.Ա. 1979ա, Հայ-իտալյան բառային զուգաբանություններ. հայոց լեզվի համեմատական քերականության հարցեր, ՀՍՍՀ ԳԱ Հր. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (պատասխանատու խմբագիր՝ ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ Է.Բ. Աղայան), պրակ 1, Ե., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., էջ 23-127:

Աղաբէկյան Մ.Ա. 1979բ, Հնդեվրոպական բուսանունները հայերենում. հանրալեզվաբանական, հոգելեզվաբանական եւ համեմատալեզվաբանական ուսումնասիրություններ. Հոկտեմբերյան սոցիալիստական մեծ հեղափոխության 60-ամյակին նվիրված գիտական կոնֆերանսի նյութերի ժողովածու (խմբագիր՝ Է. Բ. Աղայան), Երեւանի պետական համալսարան, Ե., ԵՊՀ հրատ., էջ 77-87:

- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1981ա, Հնդեվրոպական *x բաղաձայնը հայերենում, ՊԲՀ, 1981, № 4 (95), էջ 95-108:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1981բ, Հնդեվրոպական ձայնավոր եւ ձայնորդ *u-ն հայերենում, ԼՀԳ, 1981, № 8 (464), էջ 56-63:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1984, Շեշտը եւ նրա հետ կապված հնչյունական փոփոխությունները նախապատմական շրջանի հայերենում, Այբ բեն. Միջազգային հայերենագիտական գիտաժողով (Ե., 21-25 սեպտեմբերի, 1982 թ.). զեկուցումներ, ՀՍՍՀ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1984, էջ 7-14:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1987, Հնդեվրոպական *l-ի արտացոլումը հայերենում, Հայերենագիտական միջազգային երկրորդ գիտաժողով (21-23 սեպտեմբերի, 1987 թ.). զեկուցումների դրույթներ, ՀՍՍՀ ԳԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., էջ 8-9:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1990, Ստուգաբանական դիտողություններ Աղուանք տեղանվան վերաբերյալ, ՊԲՀ, 1990, № 1 (128), էջ 168-177:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 1998, Հայերենի համեմատական հնչյունաբանության հարցեր, Հայոց լեզվի համեմատական քերականության հարցեր, պրակ 2 (պատասխանատու խմբագիր՝ ակադեմիկոս Է.Բ. Աղայան), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Անանիա Շիրակացի», 1998, էջ 49-144:
- Աղաբեկյան Մ. Ա.** 2001, Ղարաբաղի բարբառի հնչույթային համակարգի զարգացումը (թեզիսներ), Հայ բարբառագիտության միջազգային համագումար, Հայ բարբառագիտության ամառնային դասընթաց, Ստեփանակերտ, օգոստոս 11-12, 2001, Թեզիսներ, էջ 2:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 2002, Հայերենում *b, *b, *p > ւ (վ, ու) հնչյունափոխությունը եւ նրա ժամանակագրությունը, Հայագիտության եւ զուգադրական լեզվաբանության հարցեր, պրակ 2 (նվիրվում է ֆրանսիացի ականավոր լեզվաբան, հայագետ, հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ Անտուան Մեյեի ծննդյան 135-ամյակին), Երեւանի Վ. Յա. Բրյուսովի անվան պետական լեզվաբանական համալսարան, Ե., «Լինգվա», 2002, էջ 95-100:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 2006, Հայ-ուրարտական հնչյունական համապատասխանություններ, Զահուկյանական ընթերցումներ. Ակադեմիկոս Գետրգ Զահուկյանի հիշատակին նվիրված գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, 2006 թ., հուլիսի 3-4), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Վան Արյան», 2006, էջ 15-22:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 2007, Հայերենի գլոտալացած բաղաձայնների խնդիրը, Զահուկյանական ընթերցումներ-2007. հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, ապրիլի 3-4, 2007 թ.), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Վան Արյան», Ե., 2007, էջ 7-13:
- Աղաբեկյան Մ.Ա.** 2008, Դիտարկումներ հայերենի հնագույն փոխառությունների վերաբերյալ, Հայոց լեզվի պատմության հարցեր. միջազգային հայերենագիտական 8-րդ գիտաժողովի զեկուցումներ (15-18 օգոստոսի, 2008 թ.), ԼՂՀ Կրթու-

թյան եւ գիտության նախարարություն, Արցախի պետական համալսարան, բանասիրական ֆակուլտետ, Ստեփանակերտ, «Դիզակ պլյուս», 2008, էջ 76-79:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2009, Հայերենի եւ հնդեվրոպական նախալեզվի կոկորդային հնչյունների աղերսի հարցը, Զահուկյանական ընթերցումներ-2009. Հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, ապրիլի 28-29, 2009 թ.), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Նաիրի», 2009, էջ 5-13:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2010ա, Ակադեմիկոս Գետրգ Զահուկյանը՝ համեմատաբան, Զահուկյանական ընթերցումներ. Ակադեմիկոս Գետրգ Զահուկյանի 90-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, 2010 թ., մայիսի 6-7), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Էդիթ պրինտ», 2010, էջ 9-23:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2010բ, Սյունիք-Արցախ տարածքի բարբառների պատմական հնչյունաբանություն, Հայերենի բարբառագիտական ատլաս (ուսումնասիրություններ եւ նյութեր), պրակ 3, ՀՀ ԳԱԱ Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (պատասխանատու խմբագիր՝ Բան. գիտ. թեկ. Անահիտ Գալստյան), Ե., «Նաիրի», 2010, էջ 54-165:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2011ա, Հ. Աճառյանի պատմահամեմատական հետազոտությունները, Զահուկյանական ընթերցումներ. Հ. Աճառյանի ծննդյան 135-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, 2011 թ., ապրիլի 27-29), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Էդիթ պրինտ», 2011, էջ 6-15:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2011բ, Քարահունջ. ստուգաբանական դիտարկումներ, Զահուկյանական ընթերցումներ. Հ. Աճառյանի ծննդյան 135-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, 2011 թ., ապրիլի 27-29), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Էդիթ պրինտ», 2011, էջ 47-52:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2012, Հայ-ուրարտական ստուգաբանական դիտարկումներ, Հայկազունիներ. առասպել և պատմություն, միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների դրույթներ, Ե., 5-6, 06, 2012, էջ 85-86:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2013, Հայոց լեզվի բարբառային ձեռագիր նյութերի համակարգչային մշակման խնդիրները, Զահուկյանական ընթերցումներ. Հանրապետական գիտական նստաշրջանի զեկուցումներ (Երեւան, 2013 թ., մայիսի 22-24), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Էդիթ պրինտ», 2013, էջ 153-157:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2014, Հայերենի բարբառային համապատասխանություններ ուրարտերենում, Հայ բարբառագիտության հիմնախնդիրներ. Միջազգային գիտաժողով, 8-9 հոկտեմբերի, 2014 թ. Զեկուցումների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ, Ե., «Ասողիկ», 2014, էջ 16-23:

Աղաբեկյան Մ.Ա. 2017, Հայերենի համեմատական ուսումնասիրության հարցեր (հոգվածների ժողովածու), ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ

(պատասխանատու խմբագիր՝ Բ.Գ.Ռ. Վ.Գ. Համբարձումյան), Ե., «Ասողիկ», 2017:

Աղաբեկյան Մ.Ա., Հանեյան Ա., Ուռուտյան Ռ. 2010, Հայերենի հնչատարբերակների տառադարձման նոր համակարգը, Հայերենի բարբառագիտական ատլաս (ուսումնասիրություններ եւ նյութեր), պրակ 3, ՀՀ ԳԱԱ Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (պատասխանատու խմբագիր՝ Բան. գիտ. թեկ. Անահիտ Գալստյան), Ե., «Նաիրի», 2010, էջ 5-22:

Aghabekyan M.A. 2001-2002, L'origine indo-européenne des consonnes occlusives de l'arménien // SLOVO édité par l'Institut National des Langues et Civilisations Orientales, vol. 26-27 Actes du Sixième Colloque international de Linguistique arménienne (ce numéro est coordonné par Anaïd Donabédian et Agnès Ouzounian), INALCO - Académie des Inscriptions et Belles-Lettres - 5-9 juillet 1999, Paris, 2001-2002, p. 37-42.